

Eseuri elaborate pentru **REUȘITA** la examenul de **BACALAUREAT**

Profil
uman și
real

CUPRINS

I. PROZĂ

1. Basmul cult – <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	9
1.1. Tema și viziunea despre lume într-un basm cult studiat	9
1.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un basm cult studiat	11
1.3. Relația dintre două personaje dintr-un basm cult studiat	13
2. Nuvela istorică – <i>Alexandru Lăpușneanul</i> de Costache Negruzzi	15
2.1. Tema și viziunea despre lume într-o nuvelă romantică	15
2.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un text narativ pașoptist/nuvelă istorică	17
3. Nuvela psihologică – <i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici	20
3.1. Tema și viziunea despre lume într-o nuvelă realist-psihologică	20
3.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un text narativ ce aparține marilor clasici/nuvela realist-psihologică	22
3.3. Relația dintre două personaje într-o nuvelă realist-psihologică	23
4. Nuvela fantastică – <i>La țigănci</i> de Mircea Eliade – Profil umanist	26
4.1. Tema și viziunea despre lume într-o nuvelă fantastică	26
4.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-o nuvelă fantastică	28
5. Romanul tradițional – <i>Baltagul</i> de Mihail Sadoveanu	31
5.1. Tema și viziunea despre lume într-un roman realist, tradițional/interbelic	31
5.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un roman realist	33
5.3. Relația dintre două personaje într-un text narativ aparținând lui M. Sadoveanu	35
6. Romanul de tip realist obiectiv – <i>Ion</i> de Liviu Rebreanu	38
6.1. Tema și viziunea despre lume într-un roman realist, de tip obiectiv	38
6.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un roman realist	39

6.3. Relația dintre două personaje într-un text narativ aparținând lui Liviu Rebreanu	41
7. Romanul de tip subiectiv (modern) – <i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i> de Camil Petrescu	43
7.1. Tema și viziunea despre lume într-un roman al experienței, psihologic, modern/interbelic	43
7.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un roman subiectiv, modern studiat	45
7.3. Relația dintre două personaje într-un text narativ aparținând lui C. Petrescu	46
8. Romanul de tip subiectiv (modern) – <i>Patul lui Procust</i> de Camil Petrescu (eseul poate fi scris dacă cerința indică transpunerea unui roman preferat)	48
8.1. Tema și viziunea despre lume	48
8.2. Particularități de construcție a unui personaj	50
8.3. Relația dintre două personaje	52
9. Romanul realist – <i>Enigma Otiliei</i> de George Călinescu	53
9.1. Tema și viziunea despre lume într-un roman realist de tip balzacian	53
9.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un roman realist scris de G. Călinescu	55
9.3. Relația dintre două personaje într-un roman realist de tip balzacian	58
10. Romanul de după Al Doilea Război Mondial – <i>Moromeții</i> de Marin Preda	60
10.1. Tema și viziunea despre lume într-un roman realist postbelic	60
10.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un roman scris de M. Preda	63
10.3. Relația dintre două personaje într-un roman realist obiectiv postbelic	65
11. Romanul postmodern scris după 1980 – <i>Zmeura de câmpie</i> de Mircea Nedelciu – Profil umanist	67
11.1. Tema și viziunea despre lume	67
11.2. Particularități de construcție a unui personaj	69
11.3. Relația dintre două personaje	70
12. Romanul postbelic, postmodernist, realist, scris după 1980 – <i>Femeia în roșu</i> de Adriana Babeți, Mircea Mihăieș și Mircea Nedelciu – Profil umanist	73
12.1. Tema și viziunea despre lume	73

12.2. Particularități de construcție a unui personaj	74
12.3. Relația dintre două personaje	75

II. POEZIE

1. Romantismul	79
----------------------	----

Tema și viziunea despre lume într-un text ce aparține romantismului

- *Luceafărul* de Mihai Eminescu 79
- *Floare albastră* de Mihai Eminescu 82

2. Simbolismul	84
----------------------	----

Tema și viziunea despre lume într-un text ce aparține simbolismului

- *Plumb* de George Bacovia 84
- *Lacustră* de George Bacovia 85

3. Tradiționalismul	88
---------------------------	----

Tema și viziunea despre lume într-un text ce aparține tradiționalismului

- *Aci sosi pe vremuri* de Ion Pillat 88
- *Grădina Ghetsemani* de Vasile Voiculescu 90

4. Modernismul	93
----------------------	----

Tema și viziunea despre lume într-un text ce aparține modernismului

- *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* de Lucian Blaga 93
- *Testament* de Tudor Arghezi 95
- *Flori de mucigai* de Tudor Arghezi 97
- *Riga Crypto și Iapona Enigel* de Ion Barbu 99
- *Joc secund* (Din ceas, dedus) de Ion Barbu 101

5. Neomodernismul	103
-------------------------	-----

Tema și viziunea despre lume într-un text ce aparține neomodernismului

- *Leoaică tânără, iubirea* de Nichita Stănescu 103
- *Către Galatea* de Nichita Stănescu 104

III. DRAMATURGIA

1. Comedia – <i>O scrisoare pierdută</i> de Ion Luca Caragiale	109
1.1. Tema și viziunea despre lume într-un text dramatic ce aparține perioadei marilor clasici	109
1.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un text dramatic studiat	111
1.3. Relația dintre două personaje într-o comedie ce aparține lui I.L. Caragiale	112
2. Drama interbelică – <i>Suflete tari</i> de Camil Petrescu – Profil Uman	113
2.1. Tema și viziunea despre lume într-un text dramatic interbelic	113
2.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un text dramatic studiat	116
2.3. Relația dintre două personaje într-un text dramatic, dramă de idei	118
3. Drama postbelică – <i>Iona</i> de Marin Sorescu	120
3.1. Tema și viziunea despre lume într-un text dramatic postbelic	120
3.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un text dramatic studiat ce aparține lui M. Sorescu	122
IV. EPOCI ȘI IDEOLOGII LITERARE – Profil umanist	125
1. Dacia literară – <i>Introducere</i> de Mihail Kogălniceanu	127
2. Junimea – Titu Maiorescu cu <i>O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867, În contra direcției de azi în cultura română, Comediile d-lui Caragiale sau Eminescu și poeziile lui</i>	129
3. Modernism – Eugen Lovinescu cu <i>Istoria literaturii contemporane</i>	132
V. CURENTE LITERARE DIN SECOLUL AL XIX-LEA	135
VI. CURENTE LITERARE DIN SECOLUL AL XX-LEA	139

I. PROZÁ

Fișă bibliografică

Ion Creangă
(1837-1889)

- Scriitor român care aparține perioadei marilor clasici din secolul al XIX-lea.
- Este recunoscut pentru măiestria basmelor, poveștilor și povestirilor sale.
- Este autorul romanului autobiografic *Amintiri din copilărie*, fără egal ca valoare în literatura română.
- Ion Creangă a fost învățător, autor de manuale (*Metoda nouă de scriere și citire, Învățătorul copiilor*); în aceste lucrări a inserat o serie de povestiri, *Acul și barosul, Prostia omenească și Inul și cămeșa*. La îndemnul lui Eminescu frecventează societatea *Junimea* și publică la revista *Convorbiri literare* basmele *Soacra cu trei nurori* și *Capra cu trei iezi*.
- Alte creații: *Povestea lui Harap-Alb, Ivan Turbincă, Dănilă Prepeleac*.
- „În Ion Creangă vedem astăzi pe primul romancier al literaturii noastre, pe primul creator de epos, nu în timpul istorico-literar, ci într-o durată spirituală, fiindcă romanul lui Filimon anticipează cu două decenii *Amintirile*.” (Pompiliu Constantinescu)

1. Basmul cult

Povestea lui Harap-Alb de Ion Creangă

1.1. Tema și viziunea despre lume într-un basm cult studiat

Povestea lui Harap-Alb este considerat cea mai reușită creație de inspirație fantastică a lui Ion Creangă, fiind văzut de O. Bârlea drept: „cel mai frumos basm al lui Creangă și din întreaga noastră literatură”.

Basmul *Povestea lui Harap-Alb* a fost publicat în revista *Convorbiri literare*, în august 1877.

Basmul este o operă epică în proză sau în versuri care dezvoltă tema luptei dintre bine și rău la care iau parte personaje simbolice sau care au trăsături fantastice, supranaturale. Basmul are un rol didactic și moralizator.

Titlul basmului are o funcție de anticipare prin sugestia de parcurs existențial spectaculos al eroului, subliniat prin substantivul *povestea*. Totodată, numele protagonistului constituie un oximoron, prin reunirea a două trăsături contrare, harap și alb; aceste atribute prezintă condiția specială a eroului care acceptă să fie sluga Spânului (harap), în vederea depășirii stadiului de neofit (statut subliniat prin termenul „alb”).

Basmul lui Creangă respectă tiparul narativ specific acestui tip de scriere, prin structurarea scenariului epic în patru secvențe: înregistrarea stării de echilibru (un crai avea trei feciori); perturbarea stării de echilibru (Împăratul Verde, fratele craiului, nu are moștenitori la tron și cere un nepot ca să îl urmeze la împărăție); acțiunea de restabilire a echilibrului, reprezentând secvența cea mai întinsă (mezinul craiului pleacă spre unchiul său și trece de probele inițiatice); reinstalarea echilibrului (Harap-Alb devine împărat și se însoară cu fata Împăratului Roș). Ca în orice basm, reperatele temporale și spațiale sunt vagi, nedefinite: „Amu cică era odată într-o țară un crai care avea trei feciori”.

În textul basmului sunt reprezentate toate momentele subiectului, de la expozițiune, în care sunt prezentate personajele basmului, la intrigă, desemnată de cererea împăratului Verde, la desfășurarea acțiunii, în care se prezintă peripețiile lui Harap-Alb și până la deznodământul în care, în mod firesc, protagonistul devine biruitor și își primește răsplata.

Deși este un basm cult, creația lui Ion Creangă păstrează câteva dintre elementele, motivele și formulele caracteristice creației folclorice: călătoria, legământul ca urmare a vicleșugului, probele, demascarea impostorului, căsătoria; sunt prezente, de asemenea, formulele inițiale mediane și finale, personajele ajutoare – calul năzdrăvan, Sfânta Duminică –, obiectele magice: apa vie, apa moartă, smicelele de măr.

Cifra trei, având conotație magică, se repetă de mai multe ori în text, ca element de triplicare: confruntările fiilor de crai cu ursul sunt în număr de trei, la fel aparițiile Spânului, probele la care Spânul îl supune pe Harap-Alb (salatele ursului, pietrele prețioase ale cerbului, aducerea fetei Împăratului Roș); încercările prin care îl provoacă Împăratul Roș (casa de fier, ospățul pantagruelic, separarea macului de nisip), probele la care îl supune fata însăși (s-o păzească, s-o identifice, să aducă apă vie și apă moartă) sunt multiplu de trei.

Conținutul basmului lui Ion Creangă dezvoltă mai multe teme, tema secundară fiind aceea a maturizării eroului, textul fiind, prin relatarea aventurilor eroului, care se pregătește să devină împărat, un Bildungsroman. Cele două personaje principale sunt, totodată, protagonist și antagonist și dau viață principiilor etice antagonice din basm, binele și răul.

Rolul Spânului este mai complex în basmul lui Creangă, el fiind imaginea răului necesar, un pedagog sever, care îl supune pe mezinul craiului la probe dificile, pentru a-l căli și a-l forma în vederea obținerii rangului de împărat. Conflictul principal al basmului este de ordin exterior și are loc între Spân și Harap-Alb. Protagonistul duce, în același timp, o luptă interioară, cu sine, pe parcursul drumului, când trece de la starea de neinițiat la cea de inițiat.

Deși cele două personaje se suprapun pe categoriile etice obișnuite din basm, ele reproduc structuri caracteriale mai apropiate de realitatea umană, întrucât Harap-Alb nu este o întruchipare absolută a binelui, având defecte și slăbiciuni omenești, iar Spânul are și o trăsătură pozitivă, fiind maestrul spiritual și se dovedește benefic pentru evoluția eroului. Harap-Alb este un personaj rotund, care evoluează pe parcursul acțiunii, în timp ce Spânul este un personaj plat și nu-și modifică statutul social de-a lungul acțiunii.

Caracterizarea celor două personaje este directă, realizată de narator sau de alte personaje și indirectă, reiese din fapte, gesturi, atitudini, relația cu celelalte personaje.

Basmul urmărește evoluția spirituală a protagonistului. La început este naiv și impulsiv, însă, pe parcurs, prin trecerea probelor, obține calitățile necesare dobândirii statutului de împărat. O dovadă a maturizării sale se observă în momentul în care se împrietenește cu cele cinci ființe supranaturale, intuind că-i vor fi de ajutor, în felul profund în care percepe oamenii, trecând de înfățișarea lor neobișnuită. Întâlnirea dintre protagonist și antagonist survine în momentul în care fiul craiului, „boboc de felul lui”, se rătăcește în pădurea-labirint.

Episodul semnificativ pentru sublinierea relației dintre cei doi este momentul fântânii. Mezinul craiului acceptă tovărășia spânului pentru a ieși din pădure, dar este păcălit când coboară în fântână. Această descindere este simbolică, pentru că tânărul intră ca un fecior de crai anonim și iese cu numele oferit de Spân, Harap-Alb, cu semnificația de slugă de rang nobil. Jurământul din fântână conține și condiția eliberării, care înseamnă sfârșitul inițierii.

În finalul basmului se pune capăt relației dintre cei doi, Spânul îl omoară pe Harap-Alb, pentru vina închipuită de a fi încălcat jurământul; Spânul, la rândul lui, este ucis de calul lui Harap-Alb, ca semn că inițierea s-a încheiat. Fata îl învie pe Harap-Alb, care își primește, după acest lung și greu drum al inițierii, răsplata promisă: împărăția și pe fata iubită.

Întreaga călătorie întreprinsă de Harap-Alb este un drum al evoluției interioare, al maturizării; în această odisee a eroului, rolul precumpănitor îl deține Spânul care-l supune la probe grele, provocându-l să-și depășească limitele. Caracterul de basm cult și de Bildungsroman este vizibil prin complexitatea relației dintre cele două personaje.

Viziunea despre lume a scriitorului humuleștean îmbină narațiunea fantastică, umorul și oralitatea, sub forma unui discurs spontan, original. Elementele de supranatural ale basmului se încadrează în universul rural îndrăgit de autor și relatarea întâmplărilor se face în manieră realistă. Autorul alege categoria miraculosului din fantastic pentru că se potrivește mai bine lumii pe care o descrie și care nu este îndepărtată de realitatea cotidiană a vremii lui.

Stilul autorului se remarcă printr-o combinație reușită de umor, oralitate și selecție lingvistică nimerită. Umorul este generat de expresiile pleonastice, de enumerările hilare și rimate, de asocierile fonetice și lingvistice nepotrivite, de apelativele depreciative la adresa personajelor.

Oralitatea dovedește faptul că scriitorul a fost un mare auditiv, care a fost sensibil la redundanța sonoră, cu efect comic, la intonația vioaie, la repetiții și la interjecțiile sonore, unele chiar onomatopice.

Basmul *Povestea lui Harap-Alb* este o creație care confirmă geniul scriitorului moldovean prin imaginea verosimilă a lumii, în care fantasticul și miraculosul sunt estompate în favoarea umanului. Fantasticul servește ca introducere pentru universul ficțional, în care se aduc în discuție concepte epice, morale și, fiind umanizat, prin comportamentul și limbajul personajelor facilitează reconstituirea unei lumi asemănătoare cu cea din textul *Amintirilor din copilărie*.

1.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-un basm cult studiat

Harap-Alb este personajul principal al basmului, un erou surprins în evoluție, care este destinat să ajungă împărat. Inițial, personajul este neidentificat, fiind fiul cel mic al craiului, ca sugestie a rolului său minor în acțiune. Dorința de a participa și el la misiunea la care frații săi eșuează îl particularizează și personajul va primi un nume care-i subliniază menirea. Înainte de a fi identificat însă, prin nume, el este caracterizat prin vorbe și prin fapte. Tânărul suferă din cauză că tatăl său îl ceartă, pentru că era dezamăgit de lașitatea fiilor săi cei mari, care nu au trecut de proba curajului, și nu vrea să-l lase să încerce și el. Personajul se dovedește milostiv cu bătrâna întâlnită în curtea palatului și căreia i se destăinuie, căutând alinare. Atunci când pornește la drum, tânărul dă dovadă de un simț al onoarei: „Și

ori oi putea izbuti, ori nu, dar îți făgăduiesc dinainte că, odată pornit din casa d-tale, înapoi nu m-oi mai întoarce, să știi bine că m-oi întâlni și cu moartea în cale.”

Inițial, fiul craiului se manifestă prin impulsivitate și prin reacții agresive: lovește de trei ori, în cap, cu frâul, calul slab care venise să mănânce jărat din tavă. Reacțiile necontrolate probează superficialitatea tânărului, care se conduce după aparențe și nu observă potențialul personajelor care-l ajută. După ce trece de proba curajului, cu ajutorul calului care se repede asupra ursului, tânărul pornește în călătoria spre curtea Împăratului Verde, nu înainte de a fi atenționat să se ferească, în drumul său, de Spân și de omul roș. În curând, se rătăcește și se întâlnește cu un spân care îl convinge să-l ia de slugă pentru că-l va ajuta să iasă din pădure. Tânărul încalcă interdicția tatălui și trebuie să suporte consecințele dramatice ale alegerii sale. Spânul îl păcălește și-i cere să respecte un jurământ, ca urmare a înțelegerii prin care ei doi își schimbă identitatea. Spânul îl numește acum pe tânăr Harap-Alb și-i acordă un alt statut, umil, de slugă de origine nobilă, de novice. Numele subliniază rolul de novice, de candidat la maturizare a protagonistului.

Conduita personajului îi dezvăluie, rând pe rând, calitățile și defectele. Pe de o parte, tânărul are un caracter nobil, cu trăsături ca loialitatea, prin faptul că respectă jurământul de supunere, în ciuda dificultăților probelor, bunătatea, dovedită atunci când ocolește nunta de furnici, priceperea, atunci când dă ajutor albinelor, construindu-le un stup. Pe de altă parte, personajul își arată slăbiciunea, se descurajează repede pentru că Spânul îl trimite în misiuni din ce în ce mai grele, se lamentează mult (calului și Sfintei Duminici). În același timp, ascultă sfaturile primite, pentru că știe că altfel s-ar expune inutil riscurilor pe care le presupun misiunile sale, îndeplinește sarcinile cerute și cu ajutorul prietenilor săi, pe care și-i face datorită disponibilității sale afective. Toate acțiunile eroului culminează cu obținerea unor virtuți fundamentale: răbdarea, profunzimea, cea care-i dictează să vadă dincolo de aparențe și să acorde atenție rațiunii, și nu instinctelor.

Caracterizarea directă a personajului se regăsește, cum este și firesc, la începutul narațiunii, când tânărul este nevolnic. Naratorul îi subliniază naivitatea, printr-o observație ironică: „Fiul craiului era boboc în felul său la trebi de aiste”, fixându-l, totodată, în categoria novicelui. Sfânta Duminică îl vede „slab de înger” și „mai fricos decât o femeie”, dar îl îmbărbătează, spunându-i care are un destin special: „Așa trebuia să se întâmple și n-ai cui bănuî.”

În cea de-a doua parte a acțiunii, protagonistul este caracterizat în mod indirect, prin intermediul gesturilor, faptelor și atitudinilor sale. După ce trece un număr de 10 probe, protagonistul va ajunge cu bine la capătul procesului de inițiere. Pe parcursul misiunilor sale, protagonistul a trecut prin stări sufletești extreme, el a ajuns să treacă prin dezonoare, frică, suferință, să vadă adevărul ascuns sub minciună. Compensația pe care o primește, la sfârșitul călătoriei sale, este dragostea. Eroul este răsplătit pentru evoluția sa și este pregătit să devină un conducător drept și să-și întemeieze o familie.

Harap-Alb este un protagonist care întruchipează concepția despre viață și despre lume a autorului, conform căreia omul bun și curajos, care manifestă voința de a-și schimba soarta, reușește în demersul său fără să aibă puteri supranaturale.

1.3. Relația dintre două personaje dintr-un basm cult studiat

Povestea lui Harap-Alb este considerată cea mai reușită creație de inspirație fantastică a lui Ion Creangă, fiind văzută de O. Bârlea drept: „cel mai frumos basm al lui Creangă și din întregă noastră literatură”.

Basmul *Povestea lui Harap-Alb* a fost publicat în revista *Convorbiri literare*, în august 1877.

Basmul este o opera epică în proză sau în versuri, care dezvoltă tema luptei dintre bine și rău, la care iau parte personaje simbolice sau care au trăsături fantastice, supranaturale. Basmul are un rol didactic și moralizator.

Conținutul basmului lui Ion Creangă dezvoltă mai multe teme, tema secundară fiind aceea a maturizării eroului, textul fiind, prin relatarea aventurilor eroului, care se pregătește să devină împărat, un Bildungsroman. Cele două personaje principale sunt, totodată, protagonist și antagonist, care dau viață principiilor etice antagonice din basm, binele și răul.

Rolul Spânului este mai complex în basmul lui Creangă, el fiind imaginea răului necesar, un fel de pedagog sever, care îl supune pe mezinul craiului la probe dificile, ca să-l călească și să-l formeze pentru rolul de împărat. Conflictul principal al basmului este de ordin exterior, care are loc între Spân și Harap-Alb. Protagonistul duce, în același timp, o luptă interioară, cu sine, pe parcursul drumului, când trece de la starea de neinițiat la cea de inițiat.

Deși cele două personaje se suprapun pe categoriile etice obișnuite din basm, ele reproduc structuri caracteriale mai apropiate de realitatea umană, întrucât, Harap-Alb nu este o întruchipare absolută a binelui, având defecte și slăbiciuni omenesti, iar Spânul are și o trăsătură pozitivă, fiind maestrul spiritual și se dovedește benefic pentru evoluția eroului. Harap-Alb este un personaj rotund, care evoluează pe parcursul acțiunii, în timp ce Spânul este un personaj plat și nu-și modifică statutul social pe parcursul textului.

Mijloacele de caracterizare utilizate în construcția celor două personaje sunt de tip direct (realizată de narator sau de alte personaje) și de tip indirect (care reiese din fapte, gesturi, atitudini, relația cu celelalte personaje).

Basmul urmărește evoluția spirituală a protagonistului. La început este naiv și impulsiv, însă, pe parcurs, prin trecerea probelor, obține calitățile necesare dobândirii statutului de împărat. O dovadă a maturizării sale se observă în momentul în care se împrietenește cu cele cinci ființe supranaturale, intuind că-i vor fi de ajutor, în felul profund în care percepe oamenii, trecând de înfățișarea lor neobișnuită. Relația dintre protagonist și antagonist începe în momentul în care fiul craiului, „boboc de felul lui”, se rătăcește în pădurea-labirint.

Episodul semnificativ pentru sublinierea relației dintre cei doi este momentul fântânii. Mezinul craiului acceptă tovarășia spânului, pentru a ieși din pădure, dar este păcălit, când coboară în fântână. Această descindere este simbolică, pentru că tânărul intră ca un fecior de crai anonim și iese cu numele oferit de Spân, Harap-Alb, cu semnificația de slugă de rang nobil. Jurământul din fântână conține și condiția eliberării, care înseamnă sfârșitul inițierii.

În finalul basmului se pune capăt relației dintre cei doi, Spânul îl omoară pe Harap-Alb, pentru vina de a fi încălcat jurământul; Spânul, la rândul lui, este ucis de calul lui Harap-Alb, ca semn că inițierea s-a încheiat. Fata îl învie pe Harap-Alb, care își primește, după acest lung și greu drum al inițierii, răsplătă promisă: împărăția și pe fata iubită.

Întreaga călătorie întreprinsă de Harap-Alb este un drum al evoluției interioare, al maturizării; în această odisee a eroului, rolul precumpănitor îl deține Spânul, care-l supune la probe grele, provocându-l să-și depășească limitele. Caracterul de basm cult și de Bildungsroman este vizibil prin complexitatea relației dintre cele două personaje.

Fișă bibliografică

Costache Negruzzi
(1808 – 1868)

- Scriitor, traducător și om politic român din perioada pașoptistă.
- Negruzzi și-a început învățătura în greacă cu unul din dascălii greci renumiți în Iași, iar românește a învățat singur dintr-o carte a lui Petru Maior, după cum însuși mărturisește, cu note de umor, în articolul *Cum am învățat românește*. A fost copist la visterie și a intrat curând în viața politică, cum făceau toți fiii de boieri pe atunci.
- Publică traduceri de poezii *Mnemon* de Voltaire, *Prostia Elenei* de Marmontel și câteva nuvele. Este ales în 1837 deputat de Iași în Obșteasca obișnuită adunare, instituită de Regulamentul Organic, apoi devine director al teatrului (alături de Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri), se declară liberal și este atras de ideea progresului național. În 1840 este ales primar al orașului Iași. Traduce în continuare din Alexandr Pușkin și Victor Hugo. Și-a încercat mâna în poezie cu lucrarea *Aprodul Purice*.
- Opera în proză are titlul general de *Păcatele tineretelor* (1857). Lucrarea conține trei părți: *Amintirile din junețe*, cu câteva texte memorabile, *Zoe* (1829), *O alergare de cai* (1840), *Fiziologia provinciului*, *Toderică*, *jucătorul de cărți* (1844); a doua parte include cea mai valoroasă scriere a sa, nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*, publicată și în revista *Dacia literară* în 1840. A treia parte din scrierile lui Negruzzi o formează *Scrisorile*, care propun o viziune satirică asupra societății timpului. Scrisorile au fost publicate antum în volumul *Negru pe alb*.
- Ca dramaturg a scris: *Cârlanii*, *vodevil într-un act* (1857) și *Muza de la Burdujeni* (1850), în care ridiculizează tendința puristă a vremii.

2. Nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi

2.1 Tema și viziunea despre lume într-o nuvelă romantică

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul* este prima nuvelă istorică din literatura română, fiind o capodoperă a speciei și un model pentru scriitorii care au abordat ulterior genul. Inițial, nuvela a fost publicată în primul număr al revistei *Dacia literară*, ulterior fiind inclusă în ciclul *Fragmente istorice* din volumul *Păcatele tineretelor*, în care mai figurează și alte scrieri cu profil istoric: *Aprodul Purice*, *Sobieski* și *românii*, *Regele Poloniei* și *domnul Moldovei*.

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul* se înscrie în curentul literar romantic și este o scriere istorică datorită unei serii de elemente: subiect, personaje, reprezentarea epocii prin mentalități, obiceiuri, vestimentație, limbaj etc.

Nuvela este o specie epică în proză, care prezintă evoluția unui personaj și dezvoltă un singur plan narativ. Naratorul este obiectiv, personajele sunt puține și gravitează în jurul personajului principal. Faptele prezentate transmit impresia de verosimilitate.

Sursele de inspirație ale textului sunt cronicile scrise de Grigore Ureche și Miron Costin. Din cronică lui Grigore Ureche a preluat detalii privind personalitatea și evoluția domnitorului, în timp ce cronică lui Miron Costin l-a inspirat prin scena uciderii boierului Batiște Veveli, pentru episodul linșării vornicului Moțoc. Autorul omite unele detalii istorice, dar include elemente noi care servesc înțelegerii textului. Nuvela prezintă evenimentele din cea de-a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanul (1564-1569), în care acesta luptă pentru impunerea autorității domnești, pe fondul unei perioade istorice extrem de zbuciumate.

Naratorul este omniscient și predominant obiectiv, excepțiile de la obiectivitate regăsindu-se în intervențiile naratoriale prin care este caracterizat domnitorul. Narațiunea se desfășoară linear, prin înlanțuirea episoadelor, respectându-se principiul cronologic.

Textul are o construcție riguroasă, echilibrată, fiind segmentat în patru capitole care fixează momentele subiectului. Fiecare capitol are câte un motto cu funcție de rezumare a conținutului.

Motto-urile sunt replici rostite de anumite personaje:

Astfel, capitolul I – „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu...” este răspunsul domnitorului, dat soliei de boieri care îi ceruse să renunțe la gândul de a domni în Moldova: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu...”.

Capitolul al II-lea – „Ai să dai samă, Doamnă” este avertismentul pe care văduva unui boier decapitat din ordinul domnitorului îl adresează doamnei Ruxanda pentru că nu-l oprește pe domnitor din planurile lui de răzbunare;

Capitolul al III-lea – „Capul lui Moțoc vrem...” este replica vindicativă a mulțimii, care găsește în vornicul Moțoc un vinovat pentru toate nemulțumirile;

Capitolul al IV-lea – „De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...” este amenințarea pe care o rostește Lăpușneanul, care, într-un acces de delir, fusese călugărit și pierduse prerogativele domnești.

Începutul nuvelei îl prezintă pe domnitorul Alexandru Lăpușneanul care se întoarce la tronul Moldovei, cu ajutor turcesc și este întâmpinat de o solie de boieri, emisari ai fostului domnitor, Ștefan Tomșa. Aceștia îi comunică domnitorului că țara nu-l vrea înapoi. Avertizarea lor dezvăluie temerea care se va adeveri ulterior că domnitorul revine cu gând de răzbunare asupra boierilor care l-au trădat. Hotărârea domnitorului de a-și continua drumul constituie intriga nuvelei prin conturarea conflictului exterior.

Instalat pe tronul Moldovei, domnitorul își pune în practică amenințarea prin faptul că îi ucide pe boierii oponenți, le confiscă averile, desființează armata pământeană. Îngrozită de avertismentul văduvei, doamna Ruxanda intervine pe lângă domnitor să înceteze cu crimele. Lăpușneanul îi promite că îi va da ascultare, nu înainte de a-i da un „leac de frică”.

Lăpușneanul pregătește un ultim act de răzbunare, care să fie memorabil. Dovedește abilitatea de a-și disimula acțiunile. Ca să nu trezească suspiciuni, participă la slujba bisericii, își cere iertare de la boieri și-i invită la ospăț la palatul domnesc. La ospăț, boierii, în număr de 47, sunt uciși și domnitorul face o piramidă din capetele celor uciși, pe care o arată doamnei Ruxanda, ca leac de frică. Domnitorul îl aruncă pe Moțoc mulțimii ca pedeapsă pentru păcatele sale. Scena masacrului reprezintă punctul culminant al nuvelei.

Domnitorul își respectă cuvântul dat și nu mai ucide boieri, dar își satisface plăcerea sadică de a vedea suferință prin torturarea și mutilarea boierilor pe care-i bănuiește de trădare. După patru ani de la cumplitele evenimente, domnitorul se îmbolnăvește de friguri și se retrage în cetatea Hotinului. Starea i se înrăutățește și, într-un acces de delir, cere să fie călugărit. Când își revine și constată că este călugăr și că a pierdut avantajele domniei, îi amenință pe toți că-i va ucide. Temându-se pentru viața fiului ei și îndemnată de Spancioc și Stroici și convinsă de mitropolitul Teofan, doamna Ruxanda îl otrăvește. Moartea domnitorului este simbolică, înlăturarea lui însemnând stârpirea răului care stăpânea Moldova.

Conflictul din nuvelă este exterior, de ordin social, fiind definit de lupta pentru putere dintre domnitor și boieri. Impunerea autorității domnești în fața oligarhiei boierești era necesară în zbuciumatul secol al XVI-lea. Intenția domnitorului este dublată de setea sa de răzbunare, care-l transformă în tiran. Conflictul secundar, dintre domnitor și Moțoc, anunțat în primul capitol, se finalizează în capitolul al III-lea, prin moartea lui Moțoc. Timpul și spațiul acțiunii sunt precizate și confirmă verosimilitatea narațiunii. În primele trei capitole, evenimentele se desfășoară rapid, în timp ce în capitolul final ele sunt redată prin tehnică rezumativă.

Alexandru Lăpușneanul este personajul principal al nuvelei. Este un personaj complex, de inspirație romantică, cu trăsături excepționale și cu un destin neobișnuit. Trăsăturile sale pozitive și negative sunt subordonate voinței de putere. În acțiunile sale, domnitorul probează inteligență, viclenie, simț psihologic, capacitate de disimulare. Personajul este puternic individualizat, excepțional în rău, sangvinar, întruchipând figura demonului, devenind prin toate acestea memorabil. Personajul este caracterizat în opoziție cu celelalte personaje din text. În antiteză cu el, doamna Ruxanda este bună, milostivă. Lăpușneanul este curajos și hotărât, în opoziție cu intrigantul Moțoc, în timp ce patriotismul și spiritul justițiar al tandemului Spancioc-Stroici se opun sadismului domnitorului.

Prima nuvelă istorică din literatura română prezintă cititorilor un antimodel de conducător și reconstituie culoarea epocii, având o certă valoare documentară.

Originalitatea nuvelei constă în îmbinarea elementelor romantice cu cele clasice: redarea culorii locale, caracterul pictural al unor scene cu echilibrul compoziției, verosimilitatea, caracterul obiectiv al faptelor.

G. Călinescu sublinia valoarea actuală a nuvelei: „Nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul* ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet, dacă ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și intuiție realistă.”

2.2. Particularități de construcție a unui personaj dintr-o nuvelă pașoptistă/romantică

Alexandru Lăpușneanul este personajul principal, eponim al nuvelei, surprins în evoluția lui, pe parcursul celor patru ani de domnie, la cea de-a doua revenire pe tronul Moldovei. Acțiunile sale sunt rezumate de la recuperarea tronului, cu ajutor din partea turcilor, și instalarea ca domnitor până la sfârșitul său inevitabil. Protagonistul este un personaj excepțional, cu o evoluție spectaculoasă, care întruchipează superlativul răului. Portretul personajului este complex, fiind particularizat prin suma de

calități și defecte pe care le pune în slujba răului. Setea de putere și dorința de răzbunare sunt sentimentele

care-l animă în evoluția sa tulburătoare. Hotărârea de a se răzbuna pe boierii trădători este dezvăluită de la începutul nuvelei, din episodul dialogului cu boierii, care, intuind că domnitorul vine cu intenția de a se răzbuna, încearcă să-l abată din drum. Impulsivitatea abia stăpânită a domnitorului se observă din replicile sale, care sunt menite să intimideze adversarii. În dialogul ulterior cu Moțoc, boierul laș care încearcă să se pună la adăpost de mania vindicativă a domnitorului, Lăpușneanul se dovedește abil, știind că vornicul va servi scopului său, de a domina poporul, cu toate că domnitorul cunoaște venalitatea și caracterul intrigant al lui Moțoc.

Pe parcursul nuvelei, domnitorul trece de la amenințări la fapte și, ghidat de dorința obsesivă de a se răzbuna pe cei care l-au trădat, își ucide oponentii. Cruzimea sa atrage atenția Ruxandei, soția domnitorului, care intervine și-l roagă să înceteze cu crimele, înspăimântată fiind și de previziunea văduvei unui boier executat de Lăpușneanul. Domnitorul îi promite că nu va mai ucide, după ce-i va da „un leac de frică”.

În cea de-a treia parte a nuvelei, domnitorul urzește un plan diabolic de răzbunare, care devine memorabil prin expunerea sadismului exagerat al domnitorului. La încheierea slujbei de la biserică, Lăpușneanul le promite boierilor că-i va ierta și-i invită la ospăț, la palat, ca semn al reconcilierii. Ospățul se dovedește un masacru și demonstrează, încă o dată, răutatea degenerând în sadism a domnitorului, viclenia și capacitatea de disimulare, caracterul sangvinar. Sadismul patologic al personajului se observă și în ironia cu care îl tratează pe Moțoc, aflat în fața morții, pe care-l sacrifică, aruncându-l mulțimii, și în maniera în care construiește piramida celor 47 de capete, pe care o oferă ca leac de frică Ruxandei. Domnitorul intră în categoria patologicului, a nebuniei sangvinare prin felul în care reacționează în fața suferinței și a morții, ale căror imagini îl liniștesc, îl bucură și nu-i trezesc muștrări de conștiință.

Îmbolnăvindu-se, el se vede în situația de a nu mai putea governa țara. Deși este bolnav, vulnerabil și se confruntă cu perspectiva sfârșitului, el nu se căiește pentru faptele sale, ci proferează amenințări cu moartea la adresa celorlalți, inclusiv a fiului. Exitus-ul său survine ca o pedeapsă pentru faptele sale, otrăvirea simbolică a domnitorului subliniind imaginea stârpirii răului din Moldova.

Personajul este caracterizat în mod direct, prin prezentarea vestimentației și a gesticii sale, care-i prezintă funcția și autoritatea în stat. Narratorul se lasă impresionat de răutatea domnitorului, în așa măsură, încât se abate de la principiul obiectivității și enunță epitete despre personaj: domnitorul dă dovadă de un „urât caracter”, la biserică ține o „deșănțată cuvântare”, este „nenorocit”.

În autocaracterizare, Lăpușneanul dă dovadă de orgoliu: „Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? Care s-a întors de la ușa mea fără să câștige dreptate și mângâiere?”

Faptele și replicile sale memorabile, cu ecou romantic îl caracterizează în mod indirect. Domnitorul exprimă o voință inflexibilă în menținerea autonomiei puterii domnești: „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau și dacă voi nu mă iubiți eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțeleg?”

După promisiunea făcută soției sale de a înceta cu omorurile, domnitorul își exprimă apetitul pentru vărsare de sânge și pentru suferință altfel și se limitează la a-i schilodi și maltrata pe boieri, după cum „avea prepus”.

Aflat pe patul morții, își cere iertare de la toți, umilindu-se, înfricoșat de pedeapsa cruzimii sale. Revenit la starea de luciditate, îi amenință, din nou, cu moartea pe cei care l-au popit împotriva voinței sale: „De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu.”

Personajul este construit, potrivit principiului romantic, în opoziție cu celelalte personaje. Astfel, sadismul și răceala lui sufletească sunt în opoziție cu frumusețea spirituală a soției sale, care se măritase cu el numai din rațiuni politice: „... ca să tragă inimile norodului”. Ea încearcă să-l iubească, deși disponibilitatea afectivă a domnitorului este nulă.

Egoismul și oportunismul domnitorului sunt în contradicție cu patriotismul afișat de Spancioc și Stroici. Pe de altă parte, venalitatea și slugărnicia lui Moțoc sunt în contrast cu orgoliul și demnitatea pe care le afișează Lăpușneanul.

Personajul este ilustrativ pentru estetica romantică, în sensul că reprezintă o imagine a demonului, fără echivalent în sadism și răutate și având un sfârșit tragic, ca încheiere firească a existenței sale de excepție.

Fișă bibliografică

Ioan Slavici
(1848 – 1925)

- Nuvelist, romancier, jurnalist și memorialist român. Face parte din perioada marilor clasici și are o contribuție importantă la modernizarea literaturii române la nivelul secolului al XIX-lea prin creațiile sale realiste cu elemente psihologice. A studiat (temporar) la Viena și la Budapesta. În capitala Austriei l-a cunoscut pe Mihai Eminescu de care l-a legat o prietenie îndelungată. Împreună cu poetul organizează serbarea panromânească de la Putna, astfel punând bazele Societății Academice Sociale Literare România Jună.
- Debutează la *Convorbiri literare* cu piesa de teatru *Fata de birău* (comedie).
- În volum, debutează cu nuvele – *Novele din popor*, în 1881. Printre cele mai cunoscute creații nuvelistice se numără: *Moara cu noroc*, *Padureanca*, *Popa Tanda*, *Budulea Taichii*. Este autorul romanului tradițional *Mara* și al unor lucrări memorialistice: *Lumea prin care am trecut*, *Închisorile mele*.
- „*Dacă Eminescu e începătorul poeziei române moderne, iar Caragiale al teatrului, Slavici este, alături de Creangă, cel care a pus bazele prozei noastre moderne, respectiv ale romanului.*” (www.istoria.md)

3. Nuvela psihologică *Moara cu noroc* de Ioan Slavici

3.1. Tema și viziunea despre lume într-o nuvelă realist-psihologică

„*Moara cu noroc*” este o nuvelă realist-psihologică care a fost inclusă în volumul „*Novele din popor*”, publicat în 1881. Autorul nuvelei, Ioan Slavici, este unul dintre scriitorii clasici ai literaturii române. Este reprezentativ pentru secolul al XIX-lea. S-a remarcat în literatura română prin nuvelele sale: „*Popa Tanda*”, „*Budulea Taichii*”, „*Padureanca*”, prin romane și prin scrieri memorialistice. În opera sa de inspirație realistă cu elemente clasice a descris lumea satului și a orașului din vestul țării și a prezentat cazuri umane a căror evoluție este afectată de abaterea de la legile moralității.

Nuvela „*Moara cu noroc*” este o capodoperă a speciei, de o întindere impresionantă, apropiindu-se de roman, incluzând 17 capitole, iar soliditatea structurii sale este susținută de legătura dintre incipit și final. Nuvela propune studiul unui personaj dezumanizat de patima pentru avere, pe care a obținut-o ușor. Titlul nuvelei are funcția de a anticipa conținutul textului pentru că substantivul „noroc” nu reprezintă neapărat șansa, ci include ghinionul pe care-l aduce averea obținută ilegal. Titlul denumește, de asemenea, un topos, adică un loc nefast, ghinionist.

Nuvela are o structură simetrică prin faptul că în incipitul nuvelei apare personajul bătrânei care-i avertizează pe cei tineri că dorința de a avea bani poate schimba tragic soarta omului: „Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa”, iar la sfârșitul acțiunii, prin replica finală „Simțeam eu că nu are să iasă bine; dar așa le-a fost dat” se enunță ideea pedepsei pentru cei care se abat de la codul moral.